

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

red. en sekr. h. pootlaan 242, alkmaar

adm.: merelhoven 273, capelle a.d. ijssel

H. DE JONG — AMSTERDAM

Geen musje ter aarde zonder uw Vader

Mattheüs 10 : 29-31

De bekende tekst over het vallende musje wordt vandaag nog wel eens aangehaald, om ons te laten zien dat wij een verkeerd voorzienigheids geloof aanhangen. Het geloof namelijk in Gods albestuur, dat zich met het gebeuren tot in de kleinste details bezighoudt, zou ten onrechte op dat woord van Jezus zijn gebaseerd. De Heidelbergse Catechismus kan in antwoord één wel zeggen, „dat zonder de wil Mijns hemels Vaders geen haar van mijn hoofd vallen kan“ en daarmee de indruk wekken, die tekst uit Mattheüs 10 aan te halen, maar juist dat wat de Catechismus daar leest, staat er niet. Er is in het oorspronkelijke grieks geen sprake van, dat het uiteindelijk op de wil van de hemelse Vader zou zijn terug te leiden, wanneer er een haar van mijn hoofd of een mus van het dak valt. Er staat immers alleen maar, dat dit niet geschiedt 'zonder Uw Vader' — zegt men.

Wat is het verschil tussen 'zonder de wil van uw hemelse Vader' en 'zonder uw Vader'? Men ziet dit verschil als zeer groot. Laat ik trachten, het met een voorbeeld duidelijk te maken. In het eerste geval is de Here God de directeur van het wereld-bedrijf; alles wat daarin omgaat heeft met Hem te maken en gaat niet om buiten zijn leiding en bestuur. Maar in het tweede geval is de Here God alleen maar de personeelschef. Hij is voor het wel en wee van het bedrijf niet verantwoordelijk te stellen, maar zijn taak is het om in alle wel en wee bij het personeel te zijn, het er zo goed mogelijk doorheen te leiden, er met zijn liefde en sympathie bij te zijn.

Ben je dus ontslagen, dat wil zeggen: op wat voor manier dan ook door de mangel van het leven gehaald, dan is dat niet omgegaan

buiten de wil van de directeur. Maar die directeur is even ver en onpersoonlijk als het noodlot. Aan hem is volstrekt niets vaderlijks. De God van de Bijbel heeft dan ook met hem niets te maken. Nee, de Bijbelse God van Jezus Christus is slechts te herkennen in de personeelschef, die je thuis komt opzoeken, bloemen voor je vrouw meebrengt, sympathiek en begripvol luistert naar je gemopper op de leiding, eventueel zelfs zijn schouder aanbiedt om tegen uit te huilen. Maar als je hem vraagt: kunt u er dan niets aan doen?, dan zegt hij, dat hij ook geen ijzer met handen kan breken. Hij is de directeur niet.

Misschien moeten we om de bedoelde opvatting recht te doen nog een ander beeld verzinnen, dat God helemaal van het bedrijf losmaakt. Bij voorbeeld dat van Florence Nightingale, die in de vorige eeuw met zegenende handen over de slagvelden van de Krimoorlog ging, zonder dat zij met de oorlogvoering zelf iets uitstaande had. Dit beeld redt God van de blaam van een dubbelrol, waaraan Hij in het bedrijf, met welke sympathieke taak ook belast, niet helemaal ontkomt. Hij is dan slechts als de mee-lijdende God in onze wereld aanwezig en wij behoeven Hem niet langer te compromitteren met alles wat daarin misgaat.

Het is duidelijk dat vandaag de schoen wringt bij de belijdenis van Gods almacht. De christelijke kerk kan God in zijn almacht niet langer verdedigen in een wereld die bol staat van leed en onrecht en men meent nu gevonden te hebben dat de Bijbel Hem ook helemaal niet als de Almachtige voorstelt. God is bescheidener dan men vroeger dacht. En het gebed tot Hem moet ook rekening houden met deze bescheiden maten van Hem; Hij kan maar niet alles.

Het is nu evenwel in deze voorstelling niet zo, dat God van alle almacht afziet. Gods almacht ligt vóór Hem. Hij werkt er zich naar toe. Hij vecht er zich naar toe. Dat is een trek die aan de genoemde voorbeelden van zoeven ontbreekt. Die gelijkenissen, bijv. die van Florence Nightingale, missen het rebelse, dat de bijbelse God zo eigen is. Hij is een vechter. Hij neemt het niet. Hij zal een keer over alle leed en onrecht triomferen. En wij met Hem. Als wij tenminste ons door zijn opstanding laten bewegen tot opstandigheid. Maar de meeste christenen bukken helaas voor de God van het lot en aanvaarden gelijkmoedig wat hun overkomt.

Het geloof in Gods almacht-hier-en-nu stelt men nu wel verantwoordelijk voor deze trek van gezapigheid en berusting, die tot dusver in het christelijk geloof gezeten heeft. Het geloof dat regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijs en drank, gezondheid en krankheid, rijkdom en armoede niet bij geval maar van Gods Vaderhand ons toekomen (zondag 10 H.C.), heeft christenen van het accepterende type van ons gemaakt. Dit geloof moet nu nodig plaats maken voor het vertrouwensvol inzicht dat de God van de Bijbel zich bekommert om ook het kleinste en nietigste schein, niet om dat te laten vallen (althans daar de hand in te hebben) maar om het op te richten en uiteindelijk te redden. Hij zet Zich er voor in, met de weerloze macht van zijn liefde. En Hij vraagt dat ook van ons.

Ieder voelt dat hier een nieuw geloof gepredikt wordt. Nieuw en naar mijn inzicht ook afwijkend van het bijbels getuigenis. Dat kan ik nu in één keer niet allemaal aantonen. Ik ben er in ons blad ook wel eens een beetje mee bezig geweest en zal dat nog wel eens doen. Maar nu dus die ene tekst over dat vallende musje, die vaak genoemd wordt, omdat men meent aan de grondtekst een duidelijk houvast te hebben voor deze nieuwe opvatting. Is dat juist?

Naar mijn inzicht is dit Schriftbewijs schijnbaar. Het lijkt sterk, maar het is dat niet. 'Zonder uw Vader' is wel degelijk een verkorte spreekwijze voor 'zonder de wil

van uw Vader'. De uitdrukking is te vergelijken met een andere, die evenzeer in het Nieuwe Testament voorkomt, te weten: 'naar God', in de betekenis 'naar de wil van God'. Zo heeft Paulus het in 2 Cor. 7 : 10 (volgens de Statenvertaling) over 'de droefheid naar God', wat in de nieuwe vertaling terecht is weergegeven als 'de droefheid naar Gods wil'. Ook daar wordt dit 'wil' niet letterlijk genoemd, maar het moet er wel degelijk bij gedacht worden. We hebben hier gewoon met een stukje grieks taaleigen te doen, waar zeker geen verreikende theologische conclusies uit getrokken kunnen worden. Als we in de griekse tekst van Amos 3 : 5 de (ietwat gelijkende) woorden lezen: 'zal een vogel op de grond vallen zonder vogelvanger?', dan moet ook daar omschreven worden met 'zonder de wil van' of 'zonder te doen van de vogelvanger'. De vogelvanger hier als sympathisant van de vallende vogel te zien, is zelfs onzin.

Maar nu geen misverstanden; het is zeer terecht, wanneer men vanuit Mattheüs benadrukt dat de Hemelse Vader er met zijn liefdevolle belangstelling bij is, wanneer een musje ter aarde valt. Zijn schepping gaat Hem tot in het kleinste er harte. Dat zit in zijn Vaderschap opgesloten. Het gaat evenwel fout, wanneer dit meelijden van God tegenover zijn

IN DIT NUMMER

Pagina 81

Drs H. de Jong,
Geen musje ter aarde zonder uw Vader

Pagina 82

Ds H. Smit,
Hoe moeilijk is het woordje „is“!

Pagina 83

Prof. C. Veenhof,
„Gezangen“ (2)

Pagina 84-85

D. W. L. Milo,
Lezers schrijvenDs W. G. Visser,
Het boek Daniël (slot)

Pagina 86

Boekbesprekingen
door Ds B. Wielenga en
Ds M. R. v. d. Berg

almacht en regering van alle dingen gesteld wordt.

Het vasthouden aan zowel het een als het ander geeft inderdaad aan ons geloof iets moeilijks, want hoe verhouden zich dan die liefde en die almacht tot elkaar? Als Hij almachtig is, waarom is dan zijn liefde niet duidelijker herkenbaar in het gebeuren? Dat zijn vragen, waar iedere gelovige het wel eens zeer te kwaad mee kan hebben. Toch is het bijbelse getuigenis omtrent Gods leiding en regering van alle dingen te duidelijk, dan dat wij er zomaar aan voorbij zouden kunnen horen.

Overigens is het goed er ook op te wijzen, dat het woord van Jezus zeer genuanceerd is. In de bekende tekst is het gebeuren niet kort gesloten op de wil van God.

Christus zegt niet, dat de mussen van het dak en de haren van het hoofd vallen door de wil van God. De werkelijkheid is allerm minst een spiegel waarin we Gods wil en bedoeling klaar en duidelijk zien. De Heiland zegt alleen: dat vallen gaat niet zonder de wil van God. Het gaat niet buiten Hem om. Op een ons verborgen wijze moet het dienstbaar zijn aan zijn plan, dat onze verlossing beoogt. 'Niet zonder' — daar zit een onrechtstreeksheid in, die we ook nagesproken vinden in art. 13 van de Ned. Gel. Bel.: „... also dat in deze wereld niets geschiedt zonder zijn ordi- nantie, hoewel nochtans God noch Auteur is noch schuld heeft van de zonde die er geschiedt." 'Niet zonder' — dat belijdt een geloof en spaart tegelijk ruimte uit voor een mysterie.

H. SMIT — BARENDRECHT

Hoe moeilijk is het woordje „is”!

■ Een professorale vermaning

Ik herinner me, dat we meermalen op kollege de raad kregen toch vooral goed te letten op de manier, waarop in het spreken en schrijven de woorden gebruikt worden. Die oplettendheid was des te meer noodzakelijk naarmate de gebruikte woorden schijnbaar simpeler waren. Daarbij werd vooral gewezen op het werkwoord „zijn” en de allersimpelste werkwoordsvorm „is”. Slordigheid op dit gebied zou heel wat meer met zich meebrengen dan alleen maar wat kleine misverstandjes. De gevolgen van een onoplettend horen en lezen zouden desastreus kunnen zijn. Dit advies kwam bij ons over als een wat wazige hooggeleerdheid. En ik maak me sterk dat dat op dit moment ook voor de lezer van dit artikelje geldt. Totdat men bemerkt dat het goed is de raad der ouden niet in de wind te slaan. En daar zou ik nu de aandacht eens even op willen richten. Het gaat om het simpele woordje „is”. En om kleine oorzaken die grote gevolgen kunnen hebben.

■ Driemaal het woordje „is”

Ik zou eens even drie zinnestjes onder elkaar willen zetten waarin het (door mij onderstreepte) woordje „is” voorkomt:

1. Twee maal twee is vier.
2. Een menselijk embryo is een trosje van cellen die zich gedurig delen.
3. Zuivere en onbevleete godsdienst voor God de Vader is: omzien naar wezen en weduwen in hun druk en zichzelf

Kerkelijk Leven

onbesmet van de wereld bewaren (Jak. 1 : 27).

Zoals men wel ziet betreft het hier geen zinnestjes die ik zomaar uit mijn mouw schud. We hebben ze alledrie gehoord en gelezen. In alledrie komt het simpele woordje „is” voor. Nu gaan we daar wat nader op in. Dat zal misschien een beetje lesgeverig aandoen, maar ik hoop toch te laten zien, dat de bovengenoemde oplettendheid van groot belang is. En niet alleen voor hoog- en zeergeleerde heren!

■ Het rekensommetje

In het sommetje „Twee maal twee is vier” heeft het woordje „is” zijn meest „totale” betekenis. Wat vóór dat woordje staat is geheel gelijk („identiek”) aan wat er achter staat. Dat komt vooral daarin uit, dat we de volgorde in het zinnestje kunnen omkeren zonder dat er iets mis gaat: Vier is twee maal twee. In zo’n geval kunnen we het woordje „is” net zo goed vervangen door het =teken. Hier dus een geval van totale gelijkheid, van identiteit. Maar heeft het woordje „is” altijd zo’n totale betekenis? Of is de zin vaak veel beperkter. Dat laatste is het geval. En er gaan ongelukken gebeuren, als we op dit punt slordig worden. Als we, om het zo eens uit te drukken, een =teken gaan zetten waar van een totale gelijkheid helemaal geen

Pastorale notities

Laat niemand zijn doopnaam vergeten

Als ouders voor hun pasgeboren kindje een naam hebben bestemd dan gaat de dankbare vader naar het gemeentehuis om van de geboorte aangifte te doen. Dan vraagt de ambtenaar: hoe zal uw kind heten? En met die naam wordt de geborene ingeschreven in het bevolkingsregister. Dát is zijn naam. Zó zal hij voor altijd genoemd worden.

Nog rijker is voor christen-ouders het ogenblik, waarop zij met hun kind voor het eerst verschijnen in de vergadering van Gods volk. Zo mogen dan in het midden van de gemeente hun kleine ten doop houden. De naam van hun kind — zijn doopnaam — wordt met nadruk genoemd in verbondenheid met Gods verbondsnaam: de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.

Openlijk wordt voor de dopeling gevraagd, of de Here het kind met zijn heilige Geest altijd wil regeren en dat het Gods vaderlijke goedheid en barmhartigheid zal mogen erkennen en in alle gerechtigheid

onder Christus koningschap tegen de zonde, de duivel en zijn ganse rijk zal strijden en eenmaal de overwinning mag behalen. van in zijn leven gaat verstaan, is die verbintenis van zijn naam met de heilige Naam van de Here een veelzeggend gebeuren geweest. Daarmee werd uitgesproken dat God onze Vader wil zijn en dat wij ons Zijn kind mogen weten. Wij mogen Hem om Christus wil voor altijd toebehoren. Onze naam gaat Hem ter harte.

God de Here heeft u en mij bij name geroepen. Nooit zal Hij — laat ik het eens heel eenvoudig uitdrukken — tot een van Zijn kinderen zeggen: wie ben je ook weer? Hij kent ons. Helaas zijn er vele Verbondskinderen, die hun doopnaam te schande maken. Het kan hen maar weinig schelen wat anderen van hen zeggen. De publieke opinie laat hen onverschillig. En ze be- kommen er zich nog minder om, dat om hunnentwil Gods heilige Naam gelasterd wordt. Tot die duizenden afgedwaalden om ons heen blijft de oproep tot bekering uitgaan: Keert toch weer! gij afkerige kinderen, en Ik zal uw afkeringen genezen. Laat niemand onder ons zijn naam als doopnaam vergeten!

B. Telder, Bilthoven

sprake is. Van zulk een ongeluk kunnen de volgende zinnestjes getuigen! Hoe worden die vaak gebruikt? En tot welke nare gevolgen kan dat dan leiden?

■ Het menselijk embryo

De uitdrukking „een trosje van cellen die zich gedurig delen” brengt ons duidelijk in de sfeer van het organische. Maar dat organische kan plantaardig, dierlijk en menselijk leven betreffen. En dáár- over spreekt de aangehaalde uitdrukking zich niet uit! Daaruit zien we meteen al dat het woordje „is” hier niet de totale betekenis heeft, die het in het rekensommetje had. Je kunt hier de volgorde in het zinnestje niet omdraaien, want een trosje cellen behoeft nog geen menselijk embryo te zijn. Je kunt het woordje „is” dus ook niet door een =teken vervangen. Dat menselijk embryo is hier alleen maar naar de organische kant bekeken. Het is, deftig gezegd, tot zijn organische aspekt teruggebracht. Dan kun je nog wel het woordje „is” gebruiken, als je maar onthoudt, dat dat woordje een beperkte betekenis heeft en dat de „waarheid” die je tot uitdrukking brengt nog niet de volle waarheid is.

Ik zou ter verduidelijking willen verwijzen naar een „reduktie” van de mens tot het organisch-chemische aspekt, waarbij principieel hetzelfde gebeurt als in het embryo- voorbeeld, al komt het heel wat

„grover” bij ons over. Ik denk hier aan de stelling, dat de mens een geheel is van koolstofverbindingen en water. Kun je dat een onwaarheid noemen? Och neen, als je maar goed onthoudt, dat hier alleen maar de organisch-chemicus aan het woord is en dat je dus met een „deelwaarheidje” te doen hebt en beslist niet met de volle waarheid. Wanneer je dat vergeet en een =teken gaat gebruiken, dan wordt het deel-waarheidje een verschrikkelijke leugen, een grote ont- ering van Schepper en scheepsel!

Als we nu weer terugkeren naar dat zinnestje over het menselijk embryo, dan staan we meteen voor de grote fout die al meermalen werd genoemd. Men wil ook hier telkens weer aan dat kleine woordje „is” zijn totaál-betekenis geven. Men wil het =teken zetten. En dat drukt men vaak overduidelijk uit door de toevoeging van „niets anders dan...”: Het menselijk embryo is *niets anders dan* een trosje cellen... Men stapt over van de „deel-waarheid” naar de „totaal- waarheid” en maakt daarmee een verschrikkelijke fout. In één klap is plantaardig, dierlijk en menselijk over één kam geschoren. En dat heeft weer tot gevolg, dat het onderbreken van een zwangerschap door abortus provocatus in feite op één lijn komt te staan met het plukken van een tros druiven of het opeten van een ei! Zo grof zal men het natuurlijk niet formuleren, maar de dijk is doorbroken en dan houdt men niets meer te-

gen. Heeft men zich werkelijk vergist? Of heeft men misschien ook doelbewust die taal-versimpeling ingevoerd? Ik denk dat het allebei wel mogelijk en ook werkelijk is. De vernieuwde ethiek heeft een eigen taalgebruik: „Het is (niets anders dan) ...”. Argeloos horen en lezen kan brengen tot een omvorming van de normen voor leven en handelen!

Eerherstel

Men moet vaak aan zijn ouders achteraf de eer geven, die men hun in de opvoedingsperiode (toen ze er het meest behoefte aan hadden) heeft onthouden. Dat geldt ook wel eens voor geestelijke ouders in ruimere zin. Ook voor hooglaren. Wat ons op het moment van het horen een hooggeleerde wazigheid leek was toch echt wel praktische wijsheid vaak!

Kijk uit vóór en niet dat allersimpelste woordje „is”! De taal is erg belangrijk.

„Verba valent usu”. Maar ook ... „Usus valet verbis”, hetgeen zoveel zeggen wil als: De woorden krijgen hun betekenis door het gebruik in de levenspraktijk, maar ook ... de levenspraktijk draagt het stempel van de woorden! Ik hoorde die omkering eens in een geestige toespraak van prof. Popma, die serieus is blijven hangen in mijn herinnering. Laat ons letten op de uitdrukking „Het is (niet anders dan) ...”.

Het woordje „is” in Jakobus 1 : 27 hopen we een volgende maal wat nader te bekijken.

C. VEENHOF — KAMPEN

„Gezangen”

(2)

Ook deze week wil ik nog wat zeggen over de „Gezangen”.

Het thema is immers uiterst belangrijk. Want het lied speelt een enorm belangrijke rol in het leven des geloofs. Wie zieken en stervenden begeleidt weet daar alles van. Het is niet te zeggen hoeveel troost en kracht psalmen en geestelijke liederen christenen in nood, aanvechting, vervolging hebben geschonken.

Wie de wereldoorlog hebben beleefd of de verhalen lezen over de mannen en vrouwen die via een huiveringwekkende gevangenschap de dood werden ingegaagd, hebben er ook van gelezen hoe ontzaglijk veel ook een psalm of een lied voor deze martelaars hebben betekend.

Maar niet alleen met het oog hierop is het zingen — en kennen! — van psalmen en gezangen van be-

tekenis — hoe groot die ook al is. Het lied neemt een onvervangbare, een noodzakelijke plaats in in de eerdienst. De HEERE „troont op de lofzangen Israëls!” De gemeentezang is immers de hoogste vorm van de aanbidding! Ze is de vertolking van de „lof” der gemeente. En daarom komt het daarop heel nauw aan. We moeten daarin God niet beledigen met woorden en uitspraken die niet volkomen in harmonie zijn met zijn Woord, zijn Evangelie. En die Hem daarom niet „aangenaam” zijn.

Ik heb het b.v. altijd griezelig gevonden als voor Gods aangezicht gezongen werd dat Hij het oog van zijn gena wendt op zulken „die, oprecht en rein van zeden met vaste gang het pad der deugd betreden!” Want ik heb een sterk vermoeden dat God op mensen die van zichzelf overtuigd zijn dat ze met vaste gang het pad der deugd betreden helemaal niet „het ook van zijn gena” wendt! Ik heb zo de gedachte dat de woorden die Jezus eenmaal tot de farizeërs richtte méér op zulke lieden van toepassing zijn.

Ik wil maar zeggen: het komt er in de gemeentezang zeer nauw op aan. Want wat we in een samenkomst zingen is een **belijdenis** van het Woord van God.

Hebben we niet van ouds geleerd dat een **echt dogma**, een **echte belijdenis** een **lied** is. En dat omgekeerd, een lied, een **belijdenis** is? Omdat nog zo vaak gezegd wordt dat het zingen van „gezangen” een nieuwigheid is en velen er nog wat huiverig tegenover staan, wil ik er ook nu nog eens op wijzen dat er reeds voor een eeuw in de Geref. Kerken om werd gevraagd en voor gepleit en van een principiële bezwaar daartegen geen sprake was!

★ ★ ★

Ik wil nu overnemen een aantal stellingen die prof. A. Brummelkamp, die van de oprichting van de Kamper Theologische School in 1854 daaraan meer dan dertig jaar onderwijs heeft gegeven in de exegese van het Oude en Nieuwe Testament.

In „**De Vrije Kerk**”, het bekende Maandblad van de Afgescheiden kerken, publiceerde Brummelkamp in 1878 „**Veertien redenen waarom de invoering van een bundel gezangen in onze Kerk wenselijk schijnt**”. Als „motto” boven deze „redenen” plaatste hij het woord van Paulus „Met psalmen en lofzangen en geestelijke liederen.” Hier volgt wat Brummelkamp schreef.

1e. Omdat de Staten-vertalers terecht in bovenstaande tekst achter „lofzangen” een komma plaatsten, en hun gezonde uitlegkunde dus niet heeft kunnen onderstellen, dat Paulus met die onderscheiden benamingen slechts één zaak zou hebben bedoeld. (Vermoedelijke toch heeft volgens deze tekst de Apostel Paulus zelf Psalmen en Gezangen gezongen).

2e. Omdat het geestelijk leven, dat zich buiten het kerkgebouw in Psalmen en geestelijke liederen lucht geeft, in het kerkgebouw niet willekeurig aan banden gelegd, of in zijn vleugelslag geknot worden mag.

(Ongeveer als een kind dat buitenshuis vrijelijk, uit het hart, tot lof zijns vaders spreken mag, maar binnenshuis niet anders dan in bepaalde, vooruit vastgestelde, bewoordingen).

3e. Omdat het onmogelijk is op de christelijke feestdagen, die hoogtijden des gemeentelijken levens, het opgewekte feestgevoel voldoende te verschaffen, wanneer de gemeente alles bezingen mag op die dagen, behalve ... het feit van de dag.

(Toegestemd dat de Lofzangen van Maria, Zacharia enz. ons tot op de drempel van het Nieuwe Testament voeren, wat verhindert, eenmaal zóver gekomen, binnen te treden?)

4e. Om de publieke opinie, in zover die tegen ons is, het voorwendsel te ontnemen, als zou onze Kerk slechts aan zekere bekrompen weerzin tegen het gebruik van Gezangen haar oorsprong danken.

5e. Om door het verzamelen van een betere bundel feitelijk (wat afdoender is dan met woorden) te bewijzen, dat onze eerste Leraren gelijk hadden in hun klacht over het rationalistisch, met het onchristelijk Deïsme der Achtttiende Eeuw besmet karakter veler zogenaamde „Evangelische” Gezangen in de oude Bundel.

6e. Om door het contrast van die nieuwe bundel met de oude, aan hun rechtmatige klacht nog deze niet gering te achten bijzonderheid toe te voegen, dat vele van die Gezangen zelfs uit een oogpunt van smaak aan de bescheidenste eisen niet voldoen en vaak weinig meer dan armzalige rijmelarijen mogen heten.

(Zie bijv. de navolgende Gezangen XV (vooral vs. 6 en 7), XXIII, XXXII, LV, LVI, LIV, LXII (vooral vs. 8 en 9), LXVII, LXXI (vooral vs. 4 en 5), LXXXVIII, CXI, CLVII).

7e. Omdat het hoog tijd wordt de betrekkelijk weinige uitstekende liederen in de oude Bundel te verlossen uit het slecht gezelschap, waarin ze verdwaald zijn, en ze in een nieuwe Bundel een plaats te geven naast andere klassieke uitstortingen des geloofs.

8e. Omdat de bestaande drang naar Gezangen, die op onze Zondagscholen, Dagscholen, Jongelingsverenigingen enz. zich behelpt met hetgeen tijdige aanpsijzing van het betere zou kunnen voorkomen dat bij voorkeur aan het middelmatige in onze kringen burgerrecht worde verleend.

9e. Omdat onze Letterkunde, oude zowel als nieuwere, rijk is aan geestelijke liederen als door de Apostel bedoeld worden, en de Gemeente die schat van onderlinge opwekking en vertroosting niet mag verwaarlozen.

10e. Omdat er gevaar bestaat dat men, in de waan dat er niets bruikbaar voorhanden is, tot het opzettelijk dichten, of misschien wel het „vervaardigen” van nieuwe gezangen zal overgaan, terwijl aldus, overdrachtelijk gesproken, het fijne goud onopgemerkt voor onze voeten zou blijven liggen.

11e. Omdat Apostelen, Kerkvaders, Hervormers en Martelaren ons in het zingen van Gezangen zijn voorgedaan, en we de stroom van het geestelijke lofgezag eigenmachtig stremmen, als we de geestelijke liederen nu van de lippen der gemeente weren.

12e. Omdat de meeste, zo niet alle vrije (zusters-)Kerken in het Buitenland Gezangen gebruiken, en wij haar schriftuurlijk voorbeeld niet mogen veronachtzamen. (Zelfs de Vrije Schotse, die gedurende de eerste twintig jaar van haar bestaan enkel Psalmen zong, besloot daarna tot een proefneming met een kleine verzameling, die reeds in 1872 definitief in gebruik is gesteld, behoudens —

wijs besluit! — de vrijheid der individuele gemeenten om er zich van te bedienen.)

13e. Omdat we nu gelukkig zover zijn, dat onze Synode in haar jongste vergadering te Utrecht, de wenselijkheid van het zingen van Gezangen in onze kringen in beginsel duidelijk heeft uitgesproken.

(Zie Hand. der Synode, uitgegeven te Kampen 1877. Art. 149, bladz. 63.)

14e. Omdat de opgenoemde redenen wel voor vermeerdering, maar niet voor vermindering vatbaar zijn.

Interessant is het te lezen wat in het door Brummelkamp genoemde artikel van de Handelingen van de synode van 1877 te lezen is. (Tussen haakjes: men krijgt dan tegelijk een indruk van de wijze waarop men in de Geref. Kerken in die tijd de „Handelingen” van synoden schreef! Die zijn leesbaar en begrijpelijk, soms zelfs plezierig om te lezen.) Ze zijn zo geheel anders dan die kille notariële-dorrie „Acta” van tegenwoordig!).

In art. 149 van de genoemde synode wordt een begin gemaakt met de behandeling van een aantal „vragen”. Men leest daarin het volgende:

„**Friesland.** De Synode welke predikanten en onderwijzers op een bundel liederen van gereformeerd gehalte te verzamelen, geschikt voor jongelingsvereniging, scholen enz.”

Hoe op deze vraag door de synode werd gereageerd leest men in wat daarna volgt.

„Frieslands afgevaardigden wijzen er op, dat er thans een grote menigte verwaterde liederen is, die een nadelige invloed uitoefenen. Onze jonge mensen zingen die liederen en ongemerkt zuigen zij denkbeelden in, die in strijd zijn met de belijdenis onzer kerk. Een bloemlezing uit gezonde liederen, met zorg en tact gehouden (gekozen? - C.V.) verdient aanbeveling. Dit punt wordt in discussie gebracht en verschillende gevoelens worden openbaar. De zaak schijnt echter allen goed toe. Sommige broeders willen, dat deze Synode een commissie zal benoemen van 5 leden, die zich met nog 5 leden kan versterken, om een bundel liederen van gereformeerd gehalte en van een liefelijke melodie te verzamelen tegen de volgende synode. Anderen vinden er bezwaar in, dat zulk een poging direct van de synode uitgaat en vrezen, gedachtig aan de gezangen-kwestie, slechte gevolgen. Eindelijk verrijst een lichtstraal. Onze kerk is in nauwer contact met de vereniging voor gereformeerd onderwijs gekomen en op haar jongste vergadering zijn bereids enige stappen op deze weg gedaan. Met het oog daarop wordt het volgende voorstel gedaan en aangenomen: De synode, betreurende dat rijp en groen van zogenoemde christelijke liederen in omloop zijn, oordeelt het nodig de aandacht te vestigen op de commissie, die door de vereniging van gereformeerd onderwijs benoemd is om door tractaties het belang der vereniging te bevorderen en haar te verzoecken naar een bundel van ontwijfelbaar gehalte en met een goede melodie om te zien.”

Tot zover dit verhaal.

Een volgend keer de toepassing.

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

LEZERS SCHRIJVEN

Het is voor een schrijver een eervol genoegen, op- of aanmerkingen te krijgen op zijn werk. Want op- of aanmerkingen: hij heeft contacten. En daar schrijft hij voor. Om anderen aan het denken te zetten.

Heb ik daar onlangs beweerd, toen het ging over de brief van negen topfunctionarissen uit het bedrijfsleven: „... dat een groepje grote ondernemers, gedrongen door de nood der tijden, de regering in een open brief aanspreekt, is uniek bij mijn weten”. Die laatste vier woorden deden een broeder uit Exloo besluiten, mij een uitknipsel uit het Nieuwsblad van het Noorden toe te sturen. En wat staat daar te lezen? Dat ook 37 jaar geleden als topfiguren een schrijven richtten tot het kabinet. Jawel, negen topfiguren schreven het kabinet-Colijn aan, in 1938. Het waren lieden als mr D. Crena de Jongh (Ned. Handelsmaatschappij, nu Algemene Bank Nederland), Gottfried H. Crone (KvK Amsterdam), mr dr A. v. Doorninck (oudthesaurier-generaal), F. H. Fentener van Vlissingen (Oudvoorzitter KvK en president AKU), J. B. v. d. Houven van Oordt (Ver. Ned. Scheepvaart-Mijen), mr W. G. F. Jongejan (voorz. Ondernemingsraad), mr K. P. v. d. Mandele (Roba), mr L. J. A. Trip (pres. Ned Bank) en C. J. Ph. Zaalberg (Nat. Scheepvaartbelangen). De heren schreven onder meer: „Het Nederlandse volk, in al zijn geledingen, leeft op een te grote voet. Het is niet doordrongen van de onevenwichtigheid, die bestaat tussen die levensvoet en de ongunstige ontwikkeling van de economische en financiële wereldomstandigheden”. Alstublieft. Geen nieuws onder de zon. En een rechtvaardiging van Colijn, die er op werd aangezien, dat hij het was, die ons doctrineerde de broekriem aan te trekken.

—o—

Het voorgaande sloeg op mijn artikel „Potverteren”. Dat kreeg een telefonische instemming van een topfiguur uit de „synodale” kerken, die zich niet te goed acht, regelmatig ons blad te lezen. Waarvan dankbaar acte zij genomen.

Een wijze oudere broeder uit een van onze kerken schrijft een waarschuwing, dat we in onze kolommen voorzichtig moeten zijn. „Wij hebben al heel wat meegemaakt in ons kerkelijk leven: scheuring, haat en nijd om dingen, die vaak met ... de kern van het Evangelie niets te maken hebben. Vaak heeft men er dat wel van gemaakt; maar het was in wezen niet zo. En zo zijn broeders en zusters, die de Heere Jezus hartelijk liefhebben, uitgestoten. Ik heb daar verder niet op in te gaan. U begrijpt dat. Ik heb wel eens gezegd: er worden er nergens meer afgemaakt dan in de kerk.

Aan de andere kant moeten we zeggen: laten wij toch ook vooral voorzichtig zijn en proberen geen aanleiding te geven; opdat wij niet gaan vechten over dingen, die onder ons geen zekerheid hebben. Geen twistvragen opwerpen. Ik meen dat de Heere door middel van Paulus daar ook voor waarschuwt”. Hij denkt aan de leeftijd van de schepping en aan wat daarover onder ons (tot nu toe) vast staat.

Wel, voor zulk een brief ben ik hartelijk dankbaar. Zo'n brief geeft me de ongezochte gelegenheid nog eens duidelijk uit te spreken, dat ik de Bijbel van het begin tot het eind geloof en aanvaard; en dat ik Gods openbaring in zijn schepping van het begin tot het eind geloof en aanvaard. Napraten van wat onder ons al zo vaak beweerd is, brengt ons niet vooruit en is ook niet voorzichtig. Zoeken naar harmonie tussen wat schijnbaar met elkaar in tegenspraak is, lijkt mij echter een goed en godvruchtig werk. Waarbij wij niet voorzichtig genoeg kunnen zijn.

—o—

Dan was daar een heerlijke brief uit Durban, Zuid-Afrika. Heerlijk vooral om het sappige Afrikaans. Lees eens mee:

„Al jare voel ek lus om u te skryf en u te laat weet hoe ek die stukkie waardeer wat u gereeld in Opbou skryf. Gewoonlik krij ek Opbou 'n driekwart jaar na publikasi en dan somer 'n hele klomp op 'n slag.

Die belangstelling en ook liefde vir so baie sake, wat in u artikels uitkom, laat 'n mens onmiddellik 'n Christen herken wat aanvoeling het vir die grootsheid en rijkdom in ons Vader se skepping. U waardering vir „vreemde” geloviges is vir mij bemoedigend veral vanuit die Vrijgemaakte Nederlandse kringe (waarin ek self ook geboor is). Dis in verband daarmee dat ek u nou skryf.

In u artikel „Watergate — Waterpoort” (Opbou 19 Juli 1975) verwys u na die V.S.A. as „... een land, dat de God van Israël niet kent”. Ons was vir 18 maande in Salt Lake City en in die tijd ander idees gekrij omtrent die V.S.A. en sij Christene. Daar is sekerlik baie Christene in die V.S.A. (ek praat nie van Mormone nie). Dit is waar dat die Satan-kultus aktief is in California, maar daar vandaan kom ook van die beste Bijbelstudie organisasies.”

„Antitese is sterk in die V.S.A. Ons indruk was die van lewendige Christene wat openlik en aktief as Christene in die volle lewe wil staan. Die Christene (en andere Amerikaners) daar is besonder vrij mense; innerlijk vrij. Dit behoort natuurlik eintlik 'n tipies Christen trek te wees.”

Hartelijk dankbaar ben ik deze broeder, niet alleen om zijn jacht-invatie op „takbokke” — maar om zijn correctie en aanmoediging. Zo'n brief komt in mijn plakboek.

—o—

Het artikel „Met zegeningen vervullen” (eigenlijk een doodgewone boekbespreking, maar dan van een indrukwekkend boekje) gaf diverse

W. G. VISSER — UTRECHT

Het boek Daniël

DANIËL 12 (slot)

Hoe lang nog?

De vraag „hoe lang nog?” is niet maar een nieuwsgierige vraag naar een nauwkeurig aantal jaren of dagen, maar veel meer een roep uit de benauwdheid om een ingrijpen van God, die soms nodeloos lang schijnt te talmen. Hoe lang nog? Dat vraagt de Engel des HEREN als de oprichting van het koninkrijk van David ook na de terugkeer van het volk uit Babel nog

maar steeds niet in zicht komt. (Zach. 1 : 12).

Hoe lang nog? Dat wordt ook gevraagd door de zielen van hen die geslacht zijn om het Woord van God en het getuigenis (Openb. 6 : 10).

Deze vraag hoort Daniël in het slotgedeelte van zijn laatste visioen. De engel die hem de wonderbare dingen, in het voorafgaande verhaald, heeft bekend gemaakt, heeft zich verheven boven de rivier en wordt geflankeerd door twee metgezellen ter weerszijden van het water. Blijkbaar zijn

die twee nieuwe gestalten er bij gekomen om als getuigen te fungeren bij de eedsaflegging, die met grote plechtigheid plaats vindt, onder opheffing niet slechts van de rechter- maar ook van de linkerhand en onder aanroeping van de naam van de Eeuwigelevende.

Na deze nadrukkelijke betuiging van de waarachtigheid en de belangrijkheid van het antwoord dat op de gestelde vraag wordt gegeven, valt de inhoud van de eed toch wel wat tegen; reeds in hoofdstuk 7 : 25 is gesproken over een tijd en tijden en een halve tijd. Toch is deze eed wel iets meer dan een herhaling van alles wat zal gebeuren en een schildering van de machten, die de koninkrijken van deze wereld telkens weer weten te ontplooiën; na de aankondiging van de grote benauwdheid onder de straffe hand van Antiochus IV, die de macht van het heilige volk zal verbrijzelen, wordt nu op de

sterkst mogelijke manier verzekerd dat de tijden in Gods hand zijn en dat geen enkele macht, hoe groot ook, er in zal slagen Gods plan ook maar in het minst te doorkruisen. De wijze van tijdsbepaling hangt mogelijk samen met het historische verloop der gebeurtenissen; een tijd van toenemende druk, twee tijden van verzet tegen de druk, eindigend met de heiliging van de tempel en nog een korte tijd tot de dood van Antiochus. Dat het tijdsverloop tussen het staken van het dagelijks offer en het opnieuw in gebruik nemen van het brandofferaltaar precies drie jaar heeft geduurd is in het eerste boek der Maccabeëën vermeld. Hoe lang daarna Antiochus is gestorven is niet nauwkeurig bekend; een half jaar later is geen slechte schatting. Hoe betekenisvol de gezworen woorden ook zijn, Daniël is er niet mee tevreden. Niet de tijdsduur is voor hem het belangrijkste, maar

reacties. Een onbekende Opbouw-lezeres belde op, om haar waardering uit te spreken. Een arts, die ik gevraagd had zélf het boekje te behandelen, schreef: „geen spijt van mijn weigering gekregen”. En een gebedsgroep ergens in ons goede vaderland nodigde me uit, deel te nemen aan een „Dienst der Gebeden en der Genezing”. Daar kon ik echt niet op ingaan — maar het gebaar wordt wel begrepen en wel gewaardeerd.

Een voorganger uit een Baptistengemeente schreef: „Van bevriende zijde ontvang ik regelmatig „Opbouw”. De inhoud van dit zeer goede blad interesseert mij bijzonder”. Hij vraagt, of er nog meer preken van wijlen ds C. H. Lindeboom in omloop zijn. Hij vond die „bijzonder fijn, wondermooi en op de man af”. Ja, zo was Lindeboom. Bij mijn weten zijn er geen persklare preken beschikbaar buiten het bundeltje, dat destijds vlot in twee maal 300 exemplaren zijn weg vond. Niettemin kreeg ik van een goede broeder te Capelle aan de IJssel een van de band opgenomen en uitgetypte preek toegezonden. Ik hoop die nog eens persklaar te kunnen maken en voor een habbekrats beschikbaar te stellen; na toestemming verkregen te hebben.

—o—

Een bezorgde broeder uit contreien als de vorige, schreef een bezorgde brief. Hij wil „niet ondankbaar zijn voor wat in Opbouw thans geboden wordt”, schrijft hij. „Velen doen hun best iets goeds te schrijven en iets actueels”. Maar hij wenst „dat we opbouw krijgen in het geestelijke leven, in je geloofsleven, in de dagelijkse wandel met de Heer. De geloofspraktijk moet besproken worden. Kerkelijke kwesties kunnen minder aandacht krijgen. Werkelijke problemen moeten besproken worden. Hij noemt namen als Wiersinga en Kuitert; wil hen besproken zien met een kans voor hen om zich te verweren.

„En hoe moeten onze kerken zich reformeren?” vraagt hij. „Er moet meer over nagedacht worden. Binden onze samenkomsten samen? Komt de enkeling tot zijn recht, wordt werkelijk gemeenschap beoefend? Is het niet noodzakelijk, dat er meer menselijkheid komt in onze samenkomsten op zondag? Moet niet gestreefd worden naar verwelkoming bij binnenkomst, naar gezamenlijk koffiedrinken na elke kerkdienst als onderdeel van de dienst, naar preek-besprekingen, naar kinderen aan het avondmaal, naar deelname aan de dienst (Schriftlezing, gebed, maaltijdbediening enz.) door anderen dan de predikant? Moeten we er niet mee rekenen, dat eenmaal de officiële kerkdiensten uit de tijd zullen zijn (zoals in Rusland en andere landen thans het geval is) en dat we dan moeten doorgaan in kleine kringen?”

„Soms schrikken we, als er ergens een kring-gebed gedaan wordt; maar hoe kon men in de eerste christengemeenten uren bidden, zonder dat meer dan een persoon voorging? Moeten we niet veel leren aan openheid, eerlijkheid, directheid, enthousiasme van de Youth for Christ, Pinksterkringen, charismatische groepen, baptisten? Hoe moet het als een baptist wil toetreden? Moeten we hem weigeren als kerklid, al herkennen we hem als christen? Moeten we niet in levend contact staan met ander-soortige christenen en hen uitnodigen, wat in Opbouw te schrijven? Wat

al te gemakkelijk wordt soms gezegd, dat we gereformeerd moeten blijven. Wat is gereformeerd? We blijven soms liever gereformeerd dan dat we voluit christen zijn. Wat is dus gereformeerd? Is dat niet voor honderd procent hetzelfde als christen? Laten we ons dan alstublieft christenen noemen”.

—o—

Het vorenstaande wordt niet opgenomen om daarmee te zeggen: zo en zo alleen behoren we te denken. Wanneer bladen u voorschrijven hoe u hebt te denken, dan deugen die bladen niet. Nauwelijks kan een goed blad u aansporen om te denken. En dat probeert ons blad. Er worden vaak vragen gesteld — waar u het antwoord op moogt zoeken. Er worden vaak vragen gesteld, waarvoor het antwoord alleen in de Schrift en in uw geloof ligt. En de vragen uit de vorige pericoop... Welnu, denkt u er eens over na. Niet vrijblijvend natuurlijk. Het zijn tenslotte niet de vragen van een onbekende — maar uw eigen vragen.

Dan het onnozele artikel „De Heer is mijn Herder”. Dat gaf allerlei aardige reacties — wie kon dat nu weten? Een plaatselijk predikant belde op. Het kerkblaadje van de Kohlbrugge-groep had het letterlijk en zonder zetfouten overgenomen. Met een leuk onderschrift. Naar ik hoor zou ook het Fries Dagblad het hebben overgenomen; de enige goede krant die we nog hebben, zegt een van mijn vrienden vaak. Daar zat nu eens geen studie of wat ook achter; echt een onnozel stukske, in argeloze pret geschreven. Maar theologen zeggen: je hebt de exegese van de stok en de staf vooruitgeholpen. Het zij zo.

—o—

Een bevriende vogelkenner, die „In de Spreewpot” gelezen had, zei me dat goudhaantjes hier niet bij uitzondering, maar regelmatig broeden. Het was me niet bekend. Het vuurgoudhaantje is een uitzondering, zei hij. En het ei van zo'n vogeltje is niet 2½ mm. Dat was me bekend. Ik had 12½ mm geschreven — maar die inflatie, weet u.

Tenslotte het verhaal van het onzichtbare mannenkoor tussen Europoort en Hull. Langs ondoordringelijke wegen kwam het terecht bij het Ulft's Mannenkoor. En dat koor was zo goed niet, of het stuurde me een grammofoonplaat, een portret en een leuke brief. Schrijft die secretaris:

„... heb ik het genoeg, u bijzonder hartelijk dank te zeggen voor uw zo positief en gevoelig geschreven woord, naar aanleiding van uw opgedane ervaring op de nachtboot van Europoort naar Hull.

Voor ons koor was uw reactie uiteraard erg plezierig. Immers op deze wijze wordt de reis opnieuw beleefd terwijl ook nog beter beseft wordt, dat op zo'n manier onvermoede genoegens kunnen worden verschaft aan onbekenden”.

Zo — dat is met elkaar heel wat. Een compleet artikel, ditmaal niet door mij geschreven. Maar lezenswaardig, dacht ik.

HULP BIJ BIJBELSTUDIE

het resultaat van alles. Waarop loopt het uit? Wat gebeurt er uiteindelijk? Als Daniël daarnaar vraagt, wordt hij afgewezen. Zo is het wel genoeg, Daniël, ga nu maar. Er moet nog een geheim blijven. Een al te gedetailleerd toekomstbeeld zou zijn doel voorbij schieten. De openbaring wordt niet uit de volgende feiten bewijsbaar voor iedereen, maar is genoeg voor wie er gelovig mee bezig is. De bedoeling van de openbaring is niet alles van te voren bekendmaken, maar allen die er zorgvuldig naar luisteren te leren hoe ze moeten

handelen. De goddelozen zullen het niet verstaan, maar voor de verstandigen is het doorzichtig.

De feiten brengen niemand tot bekering; maar wie acht geeft op het Woord zal in de werkelijkheid van dit wereldleven de rechte weg vinden en steeds meer gereinigd, gezuiverd en gelouterd worden.

Het geldt niet slechts voor die tijd. De profetie blijkt telkens weer een woord te spreken, dat in alle eeuwen geldigheid heeft. In het boek van de Openbaring des Heren aan Johannes komen alle elementen weer terug: De engel die zweert bij de Eeuwigelevende (10 : 5, 6) en het geheim dat blijft (10 : 4), de reiniging van de gelovigen en de verharding van hen die op de profetie geen acht slaan (22 : 11). Dank zij het Woord, dat veel malen en op velerlei wijze is gesproken is de gehele geschiedenis een tijd van schifting.

Hoe lang het zal duren weet nie-

mand. Misschien is dat de bedoeling van de verzen 11 en 12. De duizend tweehonderd en negentig dagen kunnen worden berekend als de duur van 3½ jaar, als het jaar wordt gesteld op 360 dagen en er in de loop van deze tijd een schrikkelmaand van 30 dagen bij komt. Maar wat bedoeld is met de duizend driehonderd vijf en dertig dagen blijft onzeker. Heeft er 1½ maand na de dood van Antiochus nog een belangrijke gebeurtenis plaats gehad? Of is de bedoeling te zeggen dat na het laatste aankondigde feit nog niet terstond het einde zal intreden zodat er ook dan nog weer gevraagd zal moeten worden „hoe lang nog?”.

We weten niet alles. Ook ten aanzien van andere gedeelten uit het besproken boek blijven er heel wat onzekerheden. Op veel vragen kunnen andere antwoorden gegeven worden dan die in deze artikelen gegeven zijn. En veel vragen

die nog gesteld kunnen worden zijn helemaal niet ter sprake gekomen.

Eén ding evenwel is zeker. We gaan met Daniël en heel veel anderen het einde tegen. En indien we blijven luisteren naar de woorden van de profetie, indien we blijven bidden om beter inzicht, indien we steeds meer alles verwachten van 's HEREN macht en trouw en van Zijn genade in Christus Jezus zullen ook wij rusten en opstaan tot onze bestemming aan het eind der dagen.

Boek- bespreking

N.a.v.: Joh. Francke, v.d.m.,
De jongste theologie.
Een informatieve inleiding
tot de theologie der be-
vrijding.
Uitgave: de Vuurbaak, Gro-
ningen, 1975; prijs f 16,90.

Ds Francke is een veel belezen man. Dat blijkt weer eens uit zijn laatste publikatie. Daarin heeft hij een naar eigen zeggen beperkte en persoonlijk gekleurde selectie uit de literatuur over en rond de theologie der bevrijding gebundeld. Citaten uit en korte overzichten van boeken en artikelen, veel literatuurverwijzingen, korte biografische notities over bevrijdingstheologen zijn hier samen gebracht.

In kort, soms al te kort bestek, wil Francke zijn lezers informeren, vandaar dat hij de vertegenwoordigers van genoemde theologie zonder veel eigen kritische evaluatie aan het woord laat, op een paar insinuerende suggestieve opmerkingen na, bijv. op p. 75, 100. Wel laat hij in een slothoofdstuk

een aantal kritische stemmen horen, van wie die van dr J. D. Verster best gemist had kunnen worden. Ook andere stemmen zijn niet allen evenzeer de moeite van het aanhoren waard.

Maar informatie doorgeven is natuurlijk geen neutrale, objectieve aangelegenheid.

De bedoeling die Francke heeft met zijn boek bepaalt uiteraard de keuze van zijn informatie, ook de manier en de toon waarop hij die doorgeeft. Duidelijk spreekt hij uit op p. 7 dat hij waarschuwen wil tegen „deze over heel de wereld verspreide oecumenistische theologie” die „een gevaar vormt voor de ware kerk van Christus en voor de ware vrede van de volken der aarde”. Francke wil met zijn informatie bepaald geen sympathie wekken of ook zelfs maar begrip voor de theologie der bevrijding. Dat blijkt dan ook heel het boek door. Hij geeft informatie maar vanuit een volstrekt antithetische houding.

Ik vraag me af of dat eigenlijk wel goed mogelijk is: een eerlijke, informatieve inleiding geven op een theologie zonder een spoor van invoelingsvermogen en begrip te tonen voor achtergrond en motieven van deze theologie, met name van haar beoefenaren in de derde wereld. Daarom verdient het m.i. toch aanbeveling en naast deze inleiding van Francke boeken te raadplegen die met meer begrip en invoelingsvermogen voor de

Jaarvergadering „Opbouw”

Graag maken wij U alvast attent op de jaarvergadering van de Gereformeerde Persvereniging „Opbouw”. Deze zal gehouden worden op zaterdag 3 april in de Jeruzalemkerk te Utrecht. Evenals vorig jaar willen we graag zorg dragen voor het opvangen van uw kinderen. Als U hier gebruik van wilt maken verzoeken we U wel het aantal en de leeftijd van de mee te brengen kinderen tijdig op te geven aan de administratie.

Het Bestuur

problemen zijn geschreven. En dit lijkt me juist voor ons blanke westerlingen voorwaarde om echt zicht te krijgen op wat de theologen in de derde wereld drijft. Als tegenpool van Francke verwijs ik naar Verkuyl, Inleiding in de nieuwere zendingswetenschap, Kok, Kampen, 1975, p. 353 e.v. Daar geeft Verkuyl in een kleine gids, uitvoerig genoeg overigens, in de literatuur betreffende theologische ontwikkelingen in Azië, Afrika, Latijns-Amerika en „Black Theology”.

Ik weet niet of het wel juist is om, zoals Francke doet, zo wat heel de huidige theologische ontwikkeling onder de ene noemer te brengen van de theologie der bevrijding. Ik zou die term liever gereserveerd zien voor theologie in de derde wereld. Al heeft hij zeker gelijk als hij verbindingslijnen

legt tussen de theologie daar en hier in het westen (o.a. Moltmann).

Ik zal niet ontkennen dat er reden is om dringend te waarschuwen tegen wat Francke dan noemt „de oecumenistische theologie”. En daarom, wie een zeventien gulden over heeft, doet er geen kwaad aan dit boek te kopen. Hij ontvangt zeker veel.

Maar ik zit toch op andere boeken te wachten, ook van gereformeerde (in brede zin) theologen, die de uitdaging van de theologie der bevrijding, waar dan ook ter wereld, opnemen en er op in gaan, die mee helpen zoeken in alle bescheidenheid, dat vooral, naar bijbels verantwoorde, bruikbare alternatieven. Ik moet ook eerlijk bekennen dat boeken als het hier aangekondigde, niet erg inspirerend werken. En dat is toch eigenlijk jammer. B. Wielenga, Marknesse

Terloops...

Voor mensen van goede wil

De afgelopen zomer kocht ik in Amsterdam van een soldaat van het Leger des Heils een boekje met bovengenoemde titel. In het voorwoord staat o.a.: „Dit is het verhaal van vijftientig jaar werk in een wijk die meer dan zeventienhonderd jaar oud is. Met als hoofdpersoon een vrouw die de zestig al gepasseerd is, maar nog rustig doorgaat. Wat duidelijker gezegd: dit is het verhaal van vijftientig jaar Goodwill-werk in de Oude Binnenstad van Amsterdam, onder leiding van kolonel Bosshardt.”

Als iemand van het Leger des Heils me een bus onder de neus houdt of iets verkopen, kan ik nooit weigeren. Eigenlijk ben ik altijd wat beschaamd. Want die mensen van het Leger dóen wat kerkmensen zouden moeten doen. Over het begin van het werk vertelt kolonel Bosshardt het volgende:

„De eerste bijeenkomstzaal voor de zondagse Legerdiensten: „We vonden eindelijk een zaaltje in de O.Z. Armsteeg, de steeg naast ons huis. Het bleek het achterzaaltje te zijn van een café in de Warmoesstraat, waarmee het door een gang

verbonden was. De huurprijs was vijf gulden per keer. Er konden ongeveer dertig mensen in. In het zaaltje was nog een uitbouw, een soort grote kast. Daarin sliepen de kinderen van de caféhouders. Maar het begon pas goed toen we 's avonds samenkomsten begonnen te houden. Dat is ook een geestelijke doorbraak geworden — er kwamen zondag op zondag mensen tot bekering.

Maar ook dat ging in een eigen sfeer. Ik weet nog op een zondagavond dat er een aantal mannen aan de zondaarsbank gekniel lag en dat er nog meer naar voren wilden komen. En dat tante Coba, die prostituée was geweest, maar nu bekeerd, toen zei: 'Daar komt niks van in, deze zondag niet meer, ze heeft nou al met genoeg kerels gebeden, 't is geen doen voor dat mens!’ En we hadden dikwijls dat onder onze preektafel een dronken man lag te slapen. Dat kwam ook door dat wonderlijke tussengangetje, dat van onze zaal naar het café liep. In het gangetje zaten de toiletten. En zo over en weer liepen ze dan van ons wel eens via het toilet naar het café, om er eentje te pikken. En omgekeerd liep er ook wel 's eentje van de kroeg via het toilet door naar ons. Hopelijk pikte hij daar wat van mee...

Dikwijls hadden we die vier kinderen van de kastelein in hun nachthemden op de eerste rij... Als pa dat merkte, draaide hij de stoppen er uit en zaten we allemaal in het donker. Pas als zijn kroost op bed lag, kre-

gen we weer licht en konden we doorgaan...

Op een goeie dag had de kastelein de brouwerij niet betaald en die hadden alle meubilair weg laten halen... daar stonden we op zondagmorgen... zonder een stoel om op te zitten. Nee, 't werd hoog tijd dat er wat anders kwam...

Over de godsdienstigheid van de mensen staat in het boekje het volgende te lezen:

„Ik vind maar weinig mensen die helemaal niet op het geloof aanspreekbaar zijn. Het is altijd weer verbazingwekkend hoe gemakkelijk je er met mensen over in gesprek komt. En hoe zelden het voorkomt dat ze dan zeggen: mij niet gezien. Maar de mensen koppelen godsdienstige gevoelens niet meer zo automatisch als vroeger aan de kerk. Ze hebben heel vaak wel degelijk iets van een duidelijke Godsbeleving. Maar dan zeggen ze er vaak bij dat ze daarom nog lang niet hardhollend achter de kerk aan lopen... Ik begrijp dat natuurlijk best. Maar helemaal lekker zit me zoiets niet... het christendom is een godsdienst die in zijn vormgeving eenvoudig niet zonder gemeenschap kan...”

Zo werken die heilssoldaten door. Ze hebben een woord voor ieder. En de deuren van de gebouwen van het Leger staan open voor ieder. En ze komen.

„De man die zo'n beetje zwerft en een bakje koffie wil.

De vrouw die door haar man bedrogen is en troost wil.
Het meisje dat in verwachting is en raad wil.
De zeeman die een kater heeft en aspirine wil.
De provincie-man wiens portefeuille gerold is en een treinkaartje wil.
Een jongen die onder de drugs zit en er vanaf wil.”

Dit werk van het Leger des Heils gaat door.

Of ik dan geen kritiek heb op het Leger? O jawel, maar kritiek behoeft niet altijd geuit te worden. En als we 's avonds bij de warme kachel zitten, kunnen we misschien eens denken aan die mannen en vrouwen, die er op uit trekken. In de kou en in de duisternis met een boodschap van warmte en licht.

Want:

„Maar één ding zal blijven: de boodschap die dit werk door spreken en doen wil uitdragen. De boodschap dat God liefde is. Dat hij ieder van ons liefheeft. Dat wij in een persoonlijke relatie tot God staan. Dat die relatie ook onze verhouding tot onze medemens bepaalt. Dat God ons in het geloof kracht geeft om de zonde te overwinnen. In onszelf, in de wereld. Dat het leven, dat ons als een opdracht is gegeven, geen onvervulbare taak is. Dat we er iets goeds van kunnen maken. En dat er daarom hoop is. Voor alle mensen van goede wil...”

P. C. van Wijk

Een boek over het zendingswerk van de Chr. Geref. Kerken

Sinds 1961 wordt er door de Chr. Geref. Kerken zendingswerk verricht in Venda-land in Zuid-Afrika. In dat jaar vertrokken het echtpaar Helms als zendingsartsen en ds Floor als miss. predikant naar dit zendingssterrein, dat men overnam van de Geref. Kerk van Zuid-Afrika (de zgn. „Dopperkerk“). Er was daar toen al sinds 1928 zending bedreven en met het zendingsziekenhuis was men in 1940 van start gegaan. De Chr. Geref. Lectuurstichting publiceerde nu de uitgave „Zending in Venda-land“, een boek van 136 pagina's, samengesteld door een aantal Chr. Geref. brs. en zrs. die persoonlijk bij dit zendingswerk betrokken zijn.

Prof. dr Floor die na een aantal jaren als zendeling in Venda-land gewerkt te hebben docent werd aan de Theol. School te Hammanskraal, leverde een tweetal opstellen. Het eerste gaat over de verhouding tussen zendingsfront en thuisfront, waarbij er terecht sterke nadruk op gelegd wordt, dat het meeleven met het zendingswerk niet alleen een zaak van kerkeraden en deputaten moet zijn, maar juist ook en vooral van de gemeenten. Zijn tweede bijdrage in deze bundel geeft informatie over de gang van zaken aan de Theol. School te Hammanskraal. Deze Theol. School gaat uit van de Geref. Kerk in Zuid-Afrika. Het is een school van de blanke kerken ten behoeve van de jonge kerken op het zendingsveld, die bestuurd wordt door blanke curatoren. Ik herinner me, dat tijdens een synode-vergadering in Kwa Mashu in de zestiger jaren een Bantoe-predikant het verzoek lanceerde in het curatorium van Hammanskraal ook een of meer Bantoes op te nemen. Een verzoek dat me toen alleszins redelijk in de oren klonk. Ik herinner me nog goed de schrikreactie van enkele ter vergadering aanwezige blanke adviseurs, die zich haastten te verklaren dat zoiets natuurlijk niet mogelijk was. Blijkbaar is die schrik nog steeds niet overwonnen. Het curatorium bestaat nog geheel uit blanken. Wel is er inmiddels een adviescollege gevormd, bestaande uit een kleurling-predikant en verschillende Bantoe-predikanten, dat samen met de curatoren vergadert over zaken die speciaal de studenten en hun belangen raken. Het deed me goed te lezen, dat sinds kort de Bantoe-studenten van Hammanskraal zich aan de blanke Geref. Universiteit van Potchefstroom kunnen laten inschrijven om daar hun theologische graden te halen.

Dr J. A. de Rooy, die jarenlang zendeling van de Dopperkerken was, maar die in 1966 als miss. predikant in dienst trad van de Chr. Geref. Kerk van Hoozevee en die sinds 1973 beschikbaar is gesteld voor de vertaling van de bijbel in de Venda-taal, leverde een drietal bijdragen aan deze bundel. De eerste bevat een gedege en ter zake kundig overzicht van de religieuze denkwereld die het hele leven van de Venda beheerst en doortrekt en waarmee

Antwoord

*Ze kon de mensen slaan, die naar haar keken
omdat ze anders dan een ander was.
De ogen, die wel medelijdend leken
maar waar zij vaak nieuwsgierig in las.*

*Ze voelde zich een vogel, die, gevangen,
zijn vleugels stukvliegt in een ijzeren kooi.
Ze kon intens en machteloos verlangen
te zijn als andere meisjes, jong en mooi.*

*Ze was zo eind'loos moe van haar gedachten
die draaiden om zichzelf en haar gebrek.
En in de lange, slapeloze nachten
begon zij met de Heer een twistgesprek:*

*Waarom moest zij het zijn, die werd geboren
met deze handen, en met dit gezicht?
Of God niet wist wat zij soms aan moest horen,
dat dit haar drukte als een zwaar gewicht?*

*Tot God een antwoord gaf op al haar vragen:
Ik weet het wel m'n kind, Ik ken je pijn,
Mijn lichaam werd eens aan een kruis geslagen
opdat jij straks voorgoed volmaakt zult zijn.*

Uit: Een fluit in het riet - E. Ijskes-Kooger
Uitgave Buijten & Schipperheijn - Amsterdam

de prediking van het evangelie permanent geconfronteerd wordt. Zijn tweede artikel handelt over de betekenis en de functie van de bijbelschool (waar o.m. helpers worden opgeleid) in het zendingswerk met het oog op de gemeentebouw. Zijn derde artikel geeft een interessante uiteenzetting over het belang van en de problemen bij het vertalen van de bijbel in de Venda-taal.

Ds M. Rebel die sinds 1962 in Venda-land als zendeling werkzaam is, geeft in zijn artikel een boeiend beeld van het dagelijkse werk van een zendeling en van de problemen waarmee hij te maken krijgt. Voor een deel zijn dat problemen die samenhangen met het feit, dat het zendingswerk hier vastgekoppeld is aan een kerkelijke machinerie die vrucht is van een westerse ontwikkeling en traditie (vgl. p. 52, 53, 55). Het zijn juist deze problemen die naar mijn ervaring zeer frustrerend kunnen werken, omdat mogelijkheden die de Schrift geeft, erdoor worden geblokkeerd en zo de ontplooiing van het zendingswerk wordt afgeremd en belemmerd. Het feit b.v. dat helpers geen doop en avondmaal mogen bedienen omdat ze in de kerkorde niet voorkomen (p. 55), leidt ertoe dat de predikant, c.q. zendeling, een soort „handelsreiziger in sacramenten“ wordt, waardoor onbedoeld voet gegeven wordt aan een magische opvatting van doop en avondmaal, die men in de prediking juist probeert tegen te gaan! Overigens wordt het hoog tijd dat ook in Nederland deze clericale praktijk waarin nog een heel stuk roomse zuurdesem nawerkt, eens op de schriftuurlijke helling komt.

Het artikel van dokter Helms

geeft een overzicht van het medische werk in het ziekenhuis te Si-loam. U vindt daarin niet alleen zakelijke gegevens (elke dag worden 20-30 patiënten opgenomen en bezoeken 120-130 patiënten het spreekuur b.v.), maar het geeft u ook een indruk van de traditionele en religieuze weerstanden waartegen gevochten moet worden. Verder bevat het boek nog een aantal andere artikelen, zoals: het werk onder de vrouwen; het kind in Venda-land; jeugdwerk; en: hoe leeft een Hollands zendingsgezin in Venda-land?, waardoor het beeld van het zendingswerk gecompleteerd wordt.

Het laatste artikel „Zending en Toekomst“ (p. 131-136) van dr P. G. Geertsema vind ik minder bevredigend. Dat zal wel samenhangen met het onderwerp. Wie daarover iets zeggen wil, moet wel in algemeenheden blijven steken. Overigens frappeerde het mij, dat in dit artikel een veel rooskleuriger tekening gegeven wordt van de functionering van de kerkelijke vergaderingen dan door ds Rebel. Volgens ds Rebel is de invoering van de K.O. met zijn meerdere vergaderingen etc. zeer prematuur geweest en kunnen de Venda-kerken daar (nog) niet mee werken, „behalve misschien een paar uitblinkers onder de eigen predikanten, die daarmee het tooneel gaan beheersen“ (p. 62). Hij ziet dat duidelijk als een negatieve factor. Dr Geertsema daarentegen waardeert dit als een positieve zaak die bijzondere vermelding verdient (p. 134). Ik geloof dat ds Rebel hier juist taxeert. En wanneer dr Geertsema vermeldt dat de blanke zendelingen geen zitting hebben in de moderamina van de „zwarte“ kerkelijke ver-

gaderingen doch slechts adviseren, is dat formeel wel juist gesteld. In de praktijk komt het er echter op neer, dat deze adviseurs in alle belangrijke zaken de koers bepalen. Daarom geeft dat woordje „slechts“ — hoewel formeel juist — toch een verkeerde indruk.

Al met al vind ik de bundel „Zending in Venda-land“ zeer aanbevelenswaardige lectuur ook voor onze kring. Onze zendelingen in Zuid-Afrika werken weliswaar niet onder de Venda's, maar de problematiek waarmee zij te maken krijgen, is dezelfde. Wie daar iets van proeven wil om des te beter met het zendingswerk te kunnen meeleven en ervoor te kunnen bidden, kan in dit boek terecht. Het enige wat ik er pijnlijk in gemist heb, is een bijdrage van een Venda-predikant of helper. Die had m.i. in een bundel als deze niet mogen ontbreken. Ook miste ik in het lijstje van data op p. 11 de vermelding van de uitzending van ds Affourtit als miss. predikant van Leiden naar Venda-land, in dit boek, dat in december 1975 verscheen, had dat nog wel vermeld kunnen worden, dacht ik.

M. R. v. d. Berg, Leiden

Zending in Venda-land —

Uitgave van de Chr. Geref. Lectuurstichting „Ds H. Janssen“ in samenwerking met Deputaten voor de Zending van de Chr. Geref. Kerken in Nederland.

Prijs f 17,50; porto-kosten f 3,25.

Bestellingen door overschrijving van f 20,75 op postrekening 514322 t.n.v. het Ds. H. Janssenfonds te Rotterdam.

Kerknieuws

Beroepen te Vlaardingen en te Den Helder: Kandidaat P. Busstra te Luinjeberd (Fr.).

Beroepbaar — De vergadering van kerken binnen het klassikaal ressort Amsterdam heeft op vrijdag 27 febr. jl. kandidaat J. Bouma met gunstig gevolg praeparatoir geëxamineerd en beroepbaar verklaard. Het adres van kandidaat J. Bouma is: Da Costastraat 113, Amsterdam.

Ds W. G. Rietkerk — Ds W. G. Rietkerk te Eck en Wiel heeft met goed gevolg het doctoraal examen in de theologie afgelegd aan de Rijksuniversiteit te Leiden.

Ds J. Verhoeff — Het adres van ds J. Verhoeff, legerpredikant in vaste dienst sinds 4 januari 1976, is thans: Hofakkers 25, Annen (Dr.). Zijn standplaats is Zuidlaaren.

Amsterdam-Zuid — Uit de kerkeradsvergadering van 5 febr. jl.:

„Het samengaan met West wordt besproken. De plaats van samenwerking voor de gezamenlijke diensten blijkt moeilijker te vinden dan we ons in het begin hebben gerealiseerd. Een kerkgebouw, waarin we de eredienst kunnen houden, brengt een heel vroege of heel late aanvangstijd mee en een aula of iets dergelijks is ook niet direct beschikbaar. Nu wachten we op de uitslag van de bespreking van de Evangelisch Lutherse kerk inzake de Augustanakerk. De commissie blijft bezig.

's-Gravenhage — Verslag kerke-raadsvergadering d.d. 26 febr. jl.: **Beroepingswerk.** „Na een kleine aanvulling uit de kring van de kerkeraad zijn in totaal de namen van 16 predikanten genoemd, al of niet voorzien van enige motivering. Uitvoerig wordt gesproken over de te volgen procedure: de weg van het tijdrovende „horen” met allerlei spanningen, een twee-of drietal, een beroeping zonder tweetal met eenparigheid van gevoelens, uiteraard na raadpleging van de gemeente e.d. De kerkeraad komt op dit punt nog niet tot een afsluitende conclusie, maar hoopt de bespreking voort te zetten op 11 maart a.s.”

Zoetermeer — De kerkeraad heeft besloten over te gaan tot het huren van het hervormde kerkgebouw „Het Kruispunt” aan de Olyaan. Gezien het feit, dat de kapel van „Het Kruispunt” te klein is voor de morgendiensten, heeft de kerkvoogdij van de N.H. kerk voorgesteld 's morgens de grote zaal te huren en 's middags de kapel. De huur van „Het Kruispunt” zal waarschijnlijk ingaan per 1 april 1976.

Groningen — De kerkeraad van de Gereformeerde Kerk („buiten verband”) te Groningen (de voormalige „Tehuisgemeente”), heeft in principe besloten voortaan vrouwen toe te laten tot het ambt van ouderling of diaken. De Groninger kerkeraad besloot verder aan het besluit geen uitvoering te geven voordat uiteraard de gemeente is gehoord. Voorts zal genoemde kerkeraad de zusterkerken in het Noorden van zijn besluit op de hoogte stellen. De kerkeraad zal de kerken in de regio de vraag voorleggen „of de uitvoering van zijn besluit op enigerlei wijze de kerkelijke gemeenschapsofening zou schaden.” „Een dergelijke vraag aan de zusterkerken”, aldus de Groninger kerkeraad, „houdt de erkenning in, dat de zusterkerken het recht hebben ons doen en laten kritisch te volgen en te toetsen aan Gods Woord”. Zouden van de zijde van de regio „op Gods Woord gegronde bezwaren” worden geopperd, dan zal de kerkeraad deze zaak

opnieuw bespreken en aan de gemeente voorleggen.

Nieuws uit breder kring

Enschede — In de vergadering van de raad van de Geref. Kerk van Enschede-Oost („binnen verband”) kwam het contact met de plaatselijke Chr. Gereformeerde Kerken aan de orde. Meerdere kerkeraadsleden spraken hun mening uit over de wenselijkheid en de gevolgen van het voort te zetten contact, met name in het licht van de toenadering van de Chr. Geref. Kerken tot de Geref. Kerken („buiten verband”). Een volgende contactvergadering is vastgesteld op 1 april a.s.

Persbericht. De Stichting „Woord en Daad” ontving een brief van ds Carlos C. Quillo, secretaris van het intussen opgerichte Nood-comité van de baptisten van Guatemala. De exacte gegevens omtrent de aardbeving luiden aldus: 22.122 doden, 74.015 gewonden en anderhalf miljoen daklozen. „Onze grootste nood is op het ogenblik een onderkomen te vinden voor dit grote getal daklozen”, zo schreef ds Quillo. De kerk en de pastorie van zijn eigen gemeente zijn totaal verwoest. De toch al arme bevolking van Guatemala is nu nog armer geworden en zal slechts met belangrijke steun uit het buitenland de wederopbouw ter hand kunnen nemen. De Stichting „Woord en Daad” heeft dan ook meteen haar giro-nummer opengesteld voor de leniging van deze ontzettende nood. Reeds is ruim f 27.000,— binnengekomen. Gaarne verwacht zij verdere bijdragen op giro 3020900 van de Stichting „Woord en Daad” te Velp (G.), met vermelding „voor Guatemala”

Uit: „In de Rechte Straat” — De stem van de Andes. Op 25 december 1931 begon dit radiostation met de uitzending van het Evangelie als een zwak en aarzelend stemmetje. Thans 45 jaar later bereikt dit station miljoenen over heel de wereld. Toen was er maar een handjevol mensen, die het werk deden; nu zijn er 400 in vaste dienst aan dit station verbonden. Ze zenden nu uit in 18 talen op verschillende golflengten, tesamen 72 uur per dag. Golflengten 16, 25, 31 en 49 meter. De reacties op de uitzendingen stijgen nog steeds. In de eerste drie maanden van 1975 kwamen in totaal 22.712 brieven binnen tegenover 16.056 in de eerste drie maanden van 1974. Van Spaans-spreekende luisteraars kwamen in die tijd binnen 3.743

brieven. Dat is dus meer dan 1200 gemiddeld per maand. Hier ligt een enorm werkterrein voor onze stichting. We hebben nl. aangeboden, elk van die mensen, die aldus reageren op de uitzendingen in de Spaanse taal, een

nummer van onze Spaanse editie en een exemplaar van de brochure „Reformatie-Rome” (door H. J. Hegger) te zenden. Administratie van „In de Rechte Straat” is: Parkstraat 52, Postbus 31, Velp (Gld.), tel. 085-134959.

Wij zijn blij en dankbaar dat de HERE ons een zoontje en broertje gaf.

Wij noemen hem
MAARTEN THEODOOR

H. Smit
W. M. F. Smit-Blokhuis
en kinderen

Barendrecht, 5 maart 1976
Binnenlandse Baan 50

Te huur:
CARAVAN
5 à 6 pers.

met ruime aangebouwde serre, koelk., verw., eigen douche, toilet, op rustige camping te Renesse. Vrij tot 3-7 en na 31-7.

Inlichtingen 030-881951.

**Plaats uw
familieberichten
in dit blad**

IN DE STUW, JEUGDHUIS VAN DE CHR. Geref. VERENIGING VOOR KINDERBESCHERMING TE UTRECHT

is plaats voor

enkele groepsopvoeders(sters)

Van hen wordt verwacht tezamen met 3 kollega's en in nauwe samenwerking met pedagogen en psycholoog leiding en begeleiding te kunnen geven aan een groep van 12 meisjes en jongens van plm. 8-15 jaar of 12 jongens van plm. 14-18 jaar.

Deze kinderen kunnen om reden van velerlei aard niet in het eigen of ander gezin verblijven.

De Stuw is een nieuw tehuis aan de buitenkant van Utrecht. Ondanks goede arbeidsvoorwaarden vraagt dit werk Uw gehele inzet waarbij o.a. noodzakelijk is:

- in teamverband kunnen werken.
- lichamelijk en psychisch goed gezond.
- leeftijd boven 23 jaar.
- goede vooropleiding.
- leven en werken vanuit een persoonlijk geloofsbelijden.
- vakopleiding of bereid deze te volgen.

Trek dit werk U aan, neem dan contact op met de directrice, Donaudreef 21, Utrecht. Telefoon 030-612511.

Voor al uw

handels- en familie drukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — Zeist

Redactieleden

Drs H. de Jong
Mr. dr J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds E. R. Postma
Ds H. Smit
Dr H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

K. Muller
H. Pootlaan 242,
Alkmaar
Telefoon 072-16767

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Nooitgedacht 3, Zeist
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 30,— per jaar of
f 16,— per half jaar.
Buitenland f 40,— p.j.
of f 57,50 p. luchtpost
Giro 40 49 45

Geref. Persvereniging „Opbouw”

Abonnementenadministratie
Merelthoven 273
Capelle aan den IJssel
Tel. 010 - 50.41.78

Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen: uiterlijk tot 15 november.

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.